

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2023.13.24-50>

УДК: 327.82

© Любов Мельничук¹

© Іван Осадця²

АРХІТЕКТОНІКА РЕФОРМУВАННЯ РУМУНІЇ ТА БОЛГАРІЇ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРУВАННЯ ДО ЄС

24 — В статті аналізується динаміка перебігу переговорів Румунії та Болгарії щодо членства в ЄС та розкриваються їхні кроки на шляху до інтеграції, а також вирішенні основних проблемних питань. Доведено, що новий підхід Бухареста, зокрема інституційні реформи, створення національної системи координації європейської інтеграції та розробки Національних програм і Планів пріоритетних дій підготовки вступу до ЄС, зумовив прискорення процесу підготовки до інтеграції та проведення переговорів. Встановлено, що органи ЄС намагалися сприяти інтеграції Румунії та Болгарії шляхом модернізації Партнерства приєднання у 2002 і 2003 рр. та оновлення Дорожньої карти у 2000 і 2002 рр., а також надання і збільшення обсягів фінансової допомоги. З огляду на певне відставання Румунії та Болгарії, ЄК і ЄР закликали їх активізувати зусилля, чим підтвердили схильність ЄС до надання їм повної підтримки. Обґрунтовано, що прийняття у лютому 2004 р. фінансового пакету для приєднання Румунії та Болгарії активізувало переговори й сприяло виконанню найскладніших розділів *acquis* у 2004 р. У звітних документах Комісії по Румунії та Болгарії за 2004 р. констатувалося на продовженні виконання ними копенгагенських критеріїв та імовірної готовності до членства через три роки. Зазначено, що доклавши ряд зусиль та провівши форсоване

¹ Кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. E-mail: l.melnichuk@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6380-5610>.

² Кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. E-mail: i.osadtsa@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-5593-5944>.

реформування, вищевказаним державам таки вдалося досягти членства в ЄС в 2007 році.

Ключові слова: Румунія, Болгарія, реформи, Європейський Союз, переговори, інтеграція, копенгагенські критерії.

Architectonics of Reforming Romania and Bulgaria in the Context of Integration into the EU

The article analyses the dynamics of negotiations between Romania and Bulgaria regarding EU membership and reveals their steps on the way to integration and solving the main problematic issues. It has been proven that the new approach of Bucharest, in particular institutional reforms, the creation of a national system for the coordination of European integration and the development of National Programs and Priority Action Plans for the preparation of EU accession, led to the acceleration of the process of preparation for integration and conducting negotiations. It is established that the EU authorities tried to promote the integration of Romania and Bulgaria by modernizing the Accession Partnership in 2002 - 2003 and updating the Road Map in 2000 and 2002, as well as providing and increasing the amount of financial assistance. The European Commission and the European Council, due to the backwardness of Romania and Bulgaria, called on them to step up their efforts, thereby confirming the EU's willingness to provide them with full support. It is substantiated that the adoption of the financial package for the accession of Romania and Bulgaria in February 2004 intensified the negotiations and contributed to the implementation of the most difficult sections of the acquis in 2004. The reporting documents of the Commission on Romania and Bulgaria for 2004 stated that they continued to fulfil the Copenhagen criteria and the probable readiness to membership in three years. It is noted that after making a number of efforts and carrying out forced reforms, the above-mentioned states managed to achieve EU membership in 2007.

Keywords: Romania, Bulgaria, reforms, European Union, negotiations, integration, Copenhagen criteria.

Постановка проблеми. Перша реакція ЄС на подачу Румунією офіційної заявки впливала із загального ставлення до проблеми розширення на Схід. Чисельні заявки 1995-1996 рр. країн ЦСЄ на вступ до ЄС зумовили поглиблення уваги Спільноти до аналізу проблеми розширення на Схід. Під час Мадридського саміту Європейської Ради виявилися розбіжності між державами ЄС з приводу

можливих кандидатів та термінів їх вступу, які продемонстрували, що рушійною силою розширення є не Європейська комісія, як раніше, а держави-члени. Важливим аргументом проти диференційованого підходу до кандидатів були особливі стосунки, що склалися між країнами-членами ЄС та окремими кандидатами. Румунію підтримували Франція та Італія.

«Порядок денний 2000» відкрив шлях до нового розширення ЄС, однак у Висновках Європейської Комісії йшлося про неготовність Румунії, Болгарії та ще трьох держав узяти на себе зобов'язання членства. Попри це, задля уникнення ряду проблем, ці країни були допущені до підготовки членства у рамках скринінгу, що означало стати учасником «процесу приєднання», а не «процесу переговорів». На конференції міністрів закордонних справ країн ЄС та країн-кандидатів 30 березня 1998 р. було ухвалено індивідуальні Угоди щодо вступного партнерства, а 31 березня 1998 р. розпочався процес скринінгу.

26

Однак, конфлікт у Косово у березні 1999 р. викликав певні критичні оцінки ЄС щодо можливості Румунії вести переговори на предмет вступу. Незважаючи на невідповідність Румунії копенгагенським критеріям, малоефективна політика ЄС з врегулювання конфлікту в Косово змусила ЄС переглянути свою регіональну та безпекову політику. Найвагоміший аргумент на користь Бухареста – підтримка операції НАТО і схвалення бомбардування Сербії. Саме тому більшість країн ЄС вирішили, враховувати у відносинах з Румунією, не лише економічні, а й політичні фактори, розпочати з нею переговори щодо членства в ЄС у лютому 2001 р. Водночас, Румунії та Болгарії були виставлені певні умови, зокрема, фінансування реформ у сфері функціонування дитячих будинків. Запропонована Комісією нова стратегія розширення ЄС була офіційно ухвалена на саміті до кінця 1999 р. Зазначені рішення та офіційне відкриття переговорів знаменувало якісно новий етап зміцнення відносин між Румунією, Болгарією та ЄС.

У лютому 2004 р. було прийнято фінансовий пакету для приєднання Румунії та Болгарії, що активізувало переговори та виконання найпроблемніших («болючих») розділів *acquis*. Так, у 2004 році йшла мова про імовірну готовності до членства зазначених держав у 2007 р. відповідно до звітних документів Комісії за 2004 р. та констатувалося продовження виконання ними копенгагенських критеріїв. У ре-

зультаті, у прийнятій 22 лютого 2005 р. Думці Європейської Комісії рекомендувалося підписати Договір про вступ Румунії та Болгарії до ЄС з 1 січня 2007 р. за умови виконання взятих на себе вступних зобов'язань, у разі затримки – відтермінування їх членства до 1 січня 2008 р.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Джерельна база дослідження включає значний обсяг саме документів, які видавалися як ЄС, так і Румунією, Болгарією. Беручи до уваги кількість та різноплановість офіційних документів, ми використали різні підходи до їх аналізу та оцінки. Таким чином, ми проаналізували наступні документи, що стосувалися розширення ЄС на Схід, місця в ньому Румунії та Болгарії: Стратегії та документи Європейської комісії щодо п'ятого розширення ЄС; дорожні карти та документи Партнерства приєднання Румунії та Болгарії; звіти та висновки Європейської Комісії про прогрес Румунії та Болгарії на шляху до членства в ЄС та підготовку до нього; механізм моніторингу прогресу, контролю і співробітництва Румунії, Болгарії та ЄС (2007-2012), висновки Голови щодо рішень самітів Європейської Ради та документи Румунії, Болгарії, а саме заява Румунії та Болгарії про вступ до ЄС, документи з викладенням позицій Румунії та Болгарії по розділах переговорів на Міжурядовій конференції для приєднання до ЄС, Стратегії і Плани дій Румунії та Болгарії з вступу до ЄС, регулярні звіти урядів, переліки нормативних актів що відповідають законодавству Спільноти, які були прийняті та опубліковані в обох державах.

Мета дослідження полягає у простеженні та аналізі динаміка перебігу переговорів Румунії та Болгарії щодо членства в ЄС, виконання ними копенгагенських критеріїв, виявлення труднощів та шляхів рішення проблемних питань.

Виклад основного матеріалу. На відміну від практики подачі заяв про членство до ЄС Угорщини та Польщі, подання офіційної заяви Румунії 22 червня 1995 р. підкріплювалося Снаговською декларацією – першою стратегією щодо вступу в ЄС, що представила держава ЦСЄ. Підтримка декларації представниками усіх політичних партій Румунії свідчила про рішучість європейського вибору румунського керівництва. Позитивно вплинула на імідж Бухареста і підтримка ідеї членства в ЄС серед населення Румунії.

Новим інструментом розширеної стратегії підготовки вступу Румунії до ЄС стало Рішення Ради ЄС від 28 січня 2002 р. про прин-

ципи, пріоритети, проміжні цілі та умови, що містяться у Партнерстві приєднання Румунії. Нова стратегія Партнерства приєднання Румунії, що базувалася на основі Доповіді ЄК по Румунії за 2001 р. та Рішення Ради ЄС від 28 січня 2002 р. набували чинності на третій день після їх публікації в Офіційному журналі ЄС – 17 лютого 2002 р. (Council ..., 2002).

За аналогією з попереднім (1999 р.), нове Партнерство приєднання Румунії визначало пріоритетні заходи Румунії на шляху членства до ЄС, фінансові засоби для їх реалізації (програми PHARE, ISPA та SAPARD) та умови надання допомоги. Водночас, зазначалося, що важливими засобами та інструментами їх реалізації є національні програми Румунії з адаптації *acquis* та політичних, соціально-економічних та інших реформ (Annex, 2002, 83, 91).

28 — Пріоритетні та проміжні цілі Партнерства як і раніше підпорядковувалися головній меті – досягненню Румунією відповідності копєнгагенським критеріям та завершення їх виконання. При цьому, в програмі підкреслювалася, що означені пріоритети реалістичні і вимагають особливо термінових заходів, а також спроможність Румунії реалізувати їх у 2002-2003 рр. (Annex, 2002, 83-84). Згадані пріоритети у Партнерстві приєднання розставлялися відповідно до Звіту Комісії по Румунії за 2001 р. Політичні критерії поділялися на дві групи – «Демократія та верховенство закону» (11 груп вимог) та «Права людини і захист меншин» (6 груп вимог) (Annex, 2002, 84-85). Група економічних критеріїв містила 8 груп вимог (Commission, 2005, 85). Найбільший блок, присвячений спроможності Румунії взяти на себе зобов'язання членства в ЄС, згрупований за не закритими розділами *acquis* – 78 групи вимог (Annex, 2002, 86-90).

Положення Національної програми зі вступу Румунії до ЄС та Партнерства приєднання Румунії визначили те, що у 2002-2003 рр. основною метою Румунії було відкриття переговорів з усіх розділів *acquis*, а також виконання зобов'язань, прийнятих в ході переговорів. Тому румунський уряд посилив заходи, необхідні для функціонування ринкової економіки та проведення адміністративних реформ (Morari, 2011, 76). Це сприяло справжньому прориву на переговорах щодо вступу і відкриття переговорного процесу з майже всіх розділів *acquis*. В результаті, до вересня 2002 р., за даними регулярного Звіту Комісії щодо прогресу Румунії, були розпочаті переговори з 27 розділів. З жовтня 2001 р. по вересень 2002 р. тимчасово закриті перегово-

ри з п'яти розділів: 5 – Закон про компанії; 11 – Економічний і Валютний Союз; 13 – Соціальна політика та зайнятість; 15 – Промислова політика; 30 – Інституції (2002 Regular Report ..., 2002, 17-18, 64-121).

За даними регулярного звіту Європейської Комісії, станом на 9 жовтня 2002 р. предметом переговорів залишалось 14 розділів *acquis* (1, 2, 4, 6, 9, 10, 14, 19 – 22, 24, 25, 28) (2002 Regular Report ..., 2002, 17-18, 64-121). Переговорний процес не був відкритий з чотирьох розділів *acquis*: 3 – Свобода надання послуг; 7 – Сільське господарство; 29 – Фінансові і бюджетні асигнування; 31 – Інше (2002 Regular Report ..., 2002, 17-18, 62, 74, 125).

Всього у календарному 2002 р. (під час іспанського і датського головування) були відкриті 13 і закриті 7 (11, 13, 15, 19; 20, 25, 30) розділів (*Prezentare* ...). Для реалізації норм *acquis* і виконання зобов'язань з цих та інших розділів переговорів, у 2002 р. в Румунії було прийнято 480 нормативних актів, що відповідали комунітарному праву, у тому числі, законів – 121, постанов і надзвичайних постанов – 73, розпоряджень уряду – 123, рішень, циркулярів, протоколів тощо – 163. З них, 306 нормативних актів було перенесено безпосередньо з комунітарного права (*Lista* ..., 2002, 32).

Незважаючи на певний прогрес Румунії на шляху членства до ЄС, переговори 2000-2002 р. продемонстрували її значне відставання від інших країн Люксембурзької та Гельсінської груп. З огляду на таку ситуацію, Європейська Рада на нарадах в Гетеборзі (15-16 червня 2001 р.), Лакені (14-15 грудня 2001 р.) та Севільї (21-22 червня 2002 р.) підтвердила наміри завершити переговори з Кіпром, Мальтою, Угорщиною, Польщею, Словаччиною, Литвою, Латвією, Естонією, Чехією і Словенією до кінця 2002 р., підписати договори щодо вступу у 2003 р. і вітати їх як повноправних членів ЄС у 2004 р. Водночас на трьох нарадах Європейська Рада підкреслювала, що країни-кандидати будуть як і раніше оцінюватися диференційовано і відповідно до своїх заслуг. Тому, вона закликала Болгарію і Румунію до активізації своїх зусиль і підтвердила схильність ЄС до надання їм повної підтримки у підготовці до вступу (*Presidency Conclusions Copenhagen*..., 2002, 2; *Presidency Conclusions Göteborg*, 2002, 8; *Presidency Conclusions Seville* ..., 5-6). На нараді в Севільї Рада повідомила, що для Болгарії та Румунії у грудні 2002 р. у Копенгагені відбудеться оновлення дорожньої карти, представленої у загальному звіті за 2000 р., що визначала пріоритети переговорів на 2001 – першу половину 2002 рр. (*Evoluția*;

Addendum, 2002, 20-30). ЄР декларувала майбутній перегляд та поліпшення стратегії підготовки вступу Болгарії та Румунії, у тому числі, й збільшення фінансової допомоги їм. При цьому, зазначалося, що якщо «нинішні темпи збережуться», то оновлення дорожньої карти відбудеться швидше (Presidency Conclusions Seville ..., 5-6).

Невдовзі ці ж слова були повторені у стратегічному документі та доповіді Європейської Комісії «На зустріч Розширеному Союзу», оприлюднених 9 жовтня 2002 р. (Towards), у той же день, що і річний звіт Європейської Комісії по Румунії. Даний документ констатував, що Болгарія та Румунія виконують копенгагенські політичні критерії, однак не цілком відповідають економічним (Румунія продовжує досягати прогресу в становленні функціонуючої ринкової економіки) та критерію *acquis* (Towards, 17, 21, 22). Тому ЄК закликала Румунію продовжувати свої зусилля і відкрити до кінця 2002 р. усі розділи переговорів, обіцяла збільшити фінансову допомогу і нагадувала, що прогрес кандидатів залежить, в першу чергу, від них самих (Towards, 29-30).

30

— 3 огляду на помітне відставання Болгарії та Румунії від інших десяти країн-кандидатів за усіма копенгагенськими критеріями (22 розділи переговорів було закрито з Болгарією та 13 з Румунією), до вересня-жовтня 2002 р. визначилося те, що ці дві держави вступають до ЄС пізніше ніж інші 10 кандидатів. Офіційно з боку ЄС, це було підтверджено у документах, оприлюднених 9 жовтня 2002 р. У річному звіті Комісії по Румунії за 2002-й рік з цього приводу зазначено, що «Румунія поставила перед собою 2007-й рік кінцевою датою приєднання», а тому верхньою хронологічною межею виконання зобов'язань, які брала на себе Румунія у процесі підготовки до вступу в ЄС, є 2007-й рік (2002 Regular Report ..., 9, 128, 132).

Власне 1 січня 2007 р., як орієнтована дата вступу Румунії до ЄС, була визначена офіційним Бухарестом ще напередодні відкриття переговорів щодо вступу і вказувалася в усіх Позиціях про відкриття переговорів з розділів *acquis*. Однак, замовчування даної дати в офіційних звітах Румунії за 2001 і 2002 рр., детальний опис поглиблення співробітництва з ЄС, а також розширення основної частини звіту за 2002 р., що, на перший погляд, складали враження про її значний прогрес на шляху до членства (Raport asupra ..., 2002, 7, 11, 26-307; Addendumc, 2002, 17-167), наочно засвідчувало прагнення Бухареста вступити до ЄС швидше.

Доповідь ЄК «На зустріч Розширеному Союзу» також визначала 2007-й рік, як орієнтовану дату їх приєднання до ЄС і зазначала, що досягнуті ними на переговорах результати не будуть поставлені під сумнів [8, с. 30]. Для активізації переговорного процесу та реформ у країнах-кандидатах, Комісія пропонувала переглянути та розширити Партнерство приєднання та дорожні карти, збільшити допомогу за програмами PHARE, SAPARD та ISPA, визначала принципи та пріоритетні напрями реформ Румунії в політичній, економічній, інституційній та правовій сферах (Towards, 2002, 31, 36, 70-74).

Засідання Європейської Ради в Брюсселі погодилося з оцінками Комісії з прогресу Румунії на шляху до членства у 2002 р., оприлюдненими у річному звіті по Румунії за 2002 р. і доповіді «На зустріч Розширеному Союзу», та висловило підтримку Румунії в її зусиллях на шляху до ЄС (Presidency Conclusions Brussels, 2004, 2). Тому, невдовзі, 13 листопада 2002 р., відповідно до зобов'язань Європейської Комісії і на основі річних звітів по Болгарії і Румунії за 2002 р. була розроблена Дорожня карта для обох держав (Communication from the Commission, 2002).

Дорожня карта для Болгарії та Румунії охоплювала період їх приєднання до ЄС, при цьому була визначена дата вступу – 1 січня 2007 р. Основною метою Дорожньої карти була вказівка головних орієнтирів та кроків в усіх сферах, що мали здійснити країни-кандидати для досягнення готовності членства у ЄС. При цьому, Дорожня карта не вносила якихось нових умов або змін у встановлену практику приєднання і не заміняла документи переговорів на конференціях щодо приєднання. Визначені в ній короткострокові та середньострокові питання та плани, виявлені в процесі підготовки Румунії до ЄС, мали бути відображені і розвинуті в черговому Партнерстві Приєднання, представленому у наступному році (Communication from the Commission, 2002, 2-5). Перелік пропозицій та вимог, викладених у Дорожній карті для Румунії, спрямованих на виконання політичних та економічних критеріїв, а також критеріїв *acquis* включав у себе 222 групи пропозицій та вимог (Communication from the Commission, 2002, 24-42). Дорожня карта конкретизувала обсяги фінансової допомоги Румунії та Болгарії за програмами PHARE, SAPARD та ISPA, що надавалася їм для підготовки до вступу. Розподіл асигнувань встановлювався у співвідношенні 70% – Румунії та 30% Болгарії. Всього, Румунія мала отримати у 2004 р. – 860 млн. євро, у 2005 р. – 931 млн.

євро, у 2006 р. – 1002 млн. євро (Communication from the Commission, 2002, 43).

Засідання ЄР у Копенгагені 12-13 грудня 2002 р. затвердило річний звіт Комісії по Румунії та висловило готовність вітати її як члена ЄС у 2007 р., за умови подальшого прогресу у дотриманні критеріїв членства (Presidency Conclusions Copenhagen, 2002, 4). Дане рішення було сприйняте в Румунії із задоволенням і охарактеризоване як «історичне» (Raport asupra, 2003, 20). Копенгагенський саміт підтримав запропоновану Європейською комісією Дорожню карту для Болгарії та Румунії і збільшення допомоги для їх підготовки до вступу. Констатуючи, що успішне завершення переговорів про вступ з десятима кандидатами надало процесу приєднання Болгарії та Румунії нової динаміки і зробило його незворотним, Рада вітала їх прогрес і підкреслювала важливість проведення ними судової та адміністративної реформ. ЄР повідомляла, що «додаткові вказівки» для підготовки Румунії до вступу будуть надані у переглянutoму Партнерстві приєднання представленою у 2003-му році (Presidency Conclusions Copenhagen, 2002, 4-5).

32

—

Результатом прийняття нової Дорожньої карти та рішень саміту у Копенгагені, стала поява нового Рішення Ради ЄС від 19 березня 2003 р. про принципи, пріоритети, проміжні цілі та умови, що містяться у Партнерстві приєднання (Accession Partnership) з Румунією. Дане рішення, аналогічне попереднім за 1999 р. і 2002 р., а також текст нового Партнерства приєднання з Румунією набули чинності на третій день після їх публікації в Офіційному журналі ЄС – 15 червня 2003 р. (Council Decision, 2003) .

Нове Партнерство приєднання Румунії базувалося на річному звіті про прогрес Румунії на шляху до членства за 2002 р. і, як попередній, визначало пріоритетні заходи Румунії на шляху членства до ЄС, фінансові засоби для їх реалізації та умови надання допомоги (такі ж, як у Партнерстві приєднання за 2002 р.). Також воно конкретизувало ряд положень Дорожньої карти для Болгарії та Румунії, прийнятої у 2002 р. Пріоритетні та проміжні цілі Партнерства, як і раніше підпорядковувалися головній меті – досягненню Румунією відповідності копенгагенським критеріям та доведення нею їх виконання і дотримання. При цьому зазначалося, що Румунія може їх реалізувати впродовж 2003-2004 рр. (Annex, 2003, 23-24).

Згадані пріоритети у Партнерстві приєднання розставлялися від-

повідно до Звіту Комісії за 2002 р. з врахуванням річного прогресу Румунії у всіх сферах. Політичні критерії поділялися на дві групи – «Демократія та верховенство закону», куди входило 11 груп вимог та «Права людини і захист меншин» (8 груп вимог) [10, с. 25-26]. Група економічних критеріїв містила 13 груп вимог (Annex, 2003, 26-27). Як і раніше, найбільшим був блок, що визначав спроможність Румунії взяти на себе зобов'язання членства в ЄС, згрупований за розділами *acquis*, що не були закриті або потребували доопрацювання – усього 169 груп вимог (Annex, 2003, 27-38).

Період з кінця 2002 р. до вересня 2003 р. позначився активізацією співробітництва Румунії та ЄС. Зросли обсяги товарообороту, відбувся ряд зустрічей на високому та найвищому рівнях (Raport asupra, 2003, 20-22; Addendum, 7-9). Так, 20 червня 2003 р. делегація Румунії на чолі з президентом взяли участь у саміті Європейської Ради в Салоніках, де визнаний прогрес Румунії і підтверджена підтримка її європейської інтеграції, вказано на орієнтовані терміни закриття переговорів (2004 р.) і вступу до ЄС (2007 р.) (Addendum, 7).

Після прийняття ряду документів, що сприяли активізації підготовки Румунії до членства та визначали його напрями, з жовтня 2002 р. по листопад 2003 р. переговори були тимчасово закриті з семи розділів *acquis*: 1 – Вільний рух товарів; 4 – Вільний рух капіталу; 10 – Оподаткування; 19 – Телекомунікації та інформаційні технології; 20 – Культура та аудіовізуальна політика; 25 Митний союз; 28 – Фінансовий контроль (2003 Regular Report, 2003, 48-117). За даними регулярного звіту Європейської Комісії по Румунії за 2003 р., станом на 5 листопада 2003 р., Румунія відкрила і продовжувала переговори з решти одинадцяти розділів (2, 3, 6, 7, 9, 14, 21, 22, 24, 29, 31) (2003 Regular Report, 2003, 48-117).

Всього у календарному 2003 р. (під час головування Греції та Італії) були закриті шість розділів (1, 2, 4, 9, 10, 28). Для реалізації норм *acquis* у 2003 р. в Румунії було прийнято 824 нормативних акти, з яких 413 перенесено безпосередньо з права ЄС (*Lista actelor*, 98).

Річний звіт Європейської Комісії по Румунії за 2003 р., від 5 грудня 2003 р., підтвердив положення основних частин червневого і вересневого звітів Румунії за 2003-й р. (Raport asupra, 2003, 38-44; Addendum, 18-23). Зокрема, підкреслено просування Румунії у політичній сфері, визначено ряд позитивних ініціатив з реформ державного управління та судової системи. Крім того, зазначено, що в

Румунії відбулося становлення функціонуючої ринкової економіки, яка, за умови продовження реформ, зможе впоратися з конкуренцією в ЄС. Разом з тим, у звіті відзначалися певні затримки у виконанні Румунією зобов'язань за закритими розділами переговорів (2003 Regular Report, 121-124).

Положення річного звіту підкріпилися оприлюдненою того ж дня Стратегією і звітом Європейської Комісії «Продовжуючи розширення» щодо прогресу на шляху до приєднання Болгарії, Румунії і Туреччини, де узагальнювалися висновки річного звіту. Стратегія визначала головні зусилля Румунії та Болгарії спрямовані на збільшення фінансової допомоги на період 2004-2006 рр. (1 360 млн. євро у 2004 р., 1 502 млн. євро у 2005 р. і 1 650 млн. євро у 2006 р.). Як і в попередніх аналогічних документах, у Стратегії підкреслювалося, що успіх переговорів Румунії залежить безпосередньо від її зусиль (Continuing Enlargement, 10-14).

34

Підписання 16 квітня 1993 р. Договору про вступ з десятима країнами-кандидатами і визначення дати їх вступу – 1 березня 2004 р. обумовило необхідність адаптації угод Румунії та ЄС з урахуванням останнього розширення. З цього приводу, у Стратегії йшлося про те, що адаптація торкалася, найбільшим чином, сільськогосподарських та торговельних поступок і могла здійснюватися за спрощеною процедурою (Continuing Enlargement, 6).

З огляду на активізацію європейських процесів, румунський уряд у листопаді 2003 р. прийняв План пріоритетних дій щодо підготовки вступу до Європейського Союзу в період грудня 2003 р. – грудня 2004 р. Даний документ, який румунські науковці розцінювали як «детальну дорожню карту Румунії для того часу» (Morari, 2011, 76), визначив ряд ключових пріоритетних реформ для прискорення і досягнення членства в ЄС, зокрема: прискорення реформи державного управління, реформу судової системи, боротьбу з корупцією, структурні реформи тощо (Priorități în procesul, 2003, 3-55). По-суті, він став румунською відповіддю на положення «Дорожньої карти для Болгарії та Румунії» 2002 р., документів «Партнерство приєднання» і «Продовжуючи розширення» за 2003 р.

Брюссельське засідання ЄР 12-13 грудня 2003 р. схвалило зусилля Румунії з підготовки вступу до ЄС і підтвердило готовність вітати Румунію як члена ЄС у січні 2007 р., за умови її підготовки до вступу. З огляду на це, ЄР висловила переконання, що переговори про вступ

можуть бути успішно завершені у 2004 р., а Договір про приєднання підписаний найшвидше у 2005 р. на тих же принципах, що і з іншими десятима державами ЦСЄ. Тому Рада схвалила рішучість Союзу у наданні Румунії та Болгарії допомоги, адже це допомогло б вкласти-ся у визначені терміни. Для цього, Європейська Комісія мала представити Раді проект спільної позиції з відповідних переговорів щодо розділів навесні 2004 р. (Presidency Conclusions Brussels, 2003, 9-10).

Кінцевий варіант фінансового пакету для переговорів щодо приєднання Болгарії та Румунії був оприлюднений Комісією на місяць швидше, а саме 10 лютого 2004 р. Цей документ складений за тими ж самими принципами і правилами, що й пакет для десяти країн, які вступили до ЄС у 2004 р. і обмежувався трирічним терміном з моменту їх вступу до ЄС (Communication from the Commission).

Румунія, відповідно до положень фінансового пакету, для завершення усіх необхідних реформ, мала отримати за три роки з моменту вступу до ЄС: у сфері сільського господарства – 732 млн. євро, на виплати фермерам – 881 млн. євро, на розвиток сільськогосподарських регіонів – 2 424 млн.євро, на структурні заходи – 5 973 млн. євро та спільно з Болгарією: на участь у діяльності ЄС – 1 012 млн.євро, на інституційні реформи – 82 млн. євро, на адміністративні витрати – 346 млн.євро. Таким чином, загальна вартість пакету для Румунії складала понад 10 млрд.євро, а витрати на структурні заходи, розвиток сільських районів та участь у діяльності ЄС становила $\frac{3}{4}$ від загального фінансового пакета для обох держав. При цьому, Румунія та Болгарія повинні були отримати такі ж фінансові зобов'язання, як і інші 10 країн ЦСЄ, що приєдналися. Обнадійливим для Румунії було й те, що Комісія вказувала на необхідність адаптації Пакету у багатьох сферах у ході переговорів (Communication from the Commission).

Прийняття фінансового пакету і визначення фінансової позиції ЄС щодо принципових питань переговорів сприяло прискоренню перебігу переговорів та реалізації Плану пріоритетних дій для підготовки вступу до ЄС, прийнятого урядом Румунії у 2003 р. [34, с. 17-19]. Період з вересня 2003 р. до серпня 2004 р. позначився зростанням активності політичного діалогу на високому та найвищому рівнях, а також підтвердив тенденцію до зростання показників торгівельно-економічного співробітництва Румунія-ЄС (Raport asupra, 2004, 21-22; Addendum, 2004, 16-18). В результаті, 16 червня 2004 р., засідання Європейської Ради повідомило про те, що підготовка До-

говору про приєднання Румунії до ЄС розпочнеться в липні 2004 р. (Presidency Conclusions Brussels, 2004, 6).

В цей час активізувалися переговори з розділів *acquis*. Протягом листопада 2003 р. – жовтня 2004 р. тимчасово були закриті переговори з розділів: 2 – Вільне пересування людей; 3 – Свобода надання послуг; 7 – Сільське господарство; 9 – Транспортна політика; 14 – Енергетика; 21 – Регіональна політика і координація структурних інструментів; 29 – Фінансові і бюджетні асигнування (2004 Regular Report on Romania's, 2004, 56-143). Під час переговорів, відповідно до положень фінансового пакету, Румунія зверталася з проханням про перехідні періоди на три і більше років з розділів 3, 7, 9 і 14 (2004 Regular Report on Romania's, 2004, 59-100), що передбачали «етап, під час якого новий член ЄС тимчасово не набуває обов'язків із деяких елементів законодавства ЄС. Після цього етапу всі правові положення ЄС починають зобов'язувати загалом» (Казімір, 2003, 94). З точки зору ЄС, перехідні періоди мали бути якнайкоротшими. Румунія ж була зацікавлена у найдовших перехідних періодах, адже їм було необхідно завершити відповідні реформи та зменшити витрати на вступ до ЄС.

За даними регулярного звіту Європейської Комісії щодо прогресу Румунії на шляху приєднання до ЄС від 6 жовтня 2004 р., переговори продовжувалися з чотирьох останніх розділів *acquis*: 6 – Політика в області конкуренції; 22 – Навколишнє середовище; 24 – Співпраця в галузі юстиції та внутрішніх справ; 31 – Інше (2004 Regular Report on Romania's, 2004, 68-70, 117-120).

У регулярному звіті Комісії по Румунії констатувалося, що прогрес у здійсненні політичних реформ консолідував і поглибив стабільність її інститутів. Крім того, вказувалося на необхідність поглиблення перетворень у окремих сферах, зокрема, в реалізації антикорупційного законодавства тощо. Звіт вміщував висновок, про те, що Румунія відповідає такому критерію, як функціонування ринкової економіки, а активна реалізація програми структурних реформ дасть їй можливість впоратися з конкурентним тиском на ринку в рамках Союзу. Відзначався і той факт, що з 90 000 сторінок (приблизно) усього *acquis* у Румунії перекладено 75 000, з них 23 000 – повністю переглянуті. Беручи до уваги прогрес, досягнутий з моменту переговорів, та зобов'язання за закритими розділами *acquis*, Комісія висловила очікування, що Румунія продовжить підготовку і ві-

зьме на себе зобов'язання членства до передбачених термінів (січень 2007 р.) (2004 Regular Report on Romania's, 2004, 143, 147-151).

Комісія представила Раді та Європейському Парламентові від 6 жовтня 2004 р. «Стратегічний папір Європейської комісії про прогрес, досягнутий у процесі розширення» підтверджувало висновки по Румунії, оприлюднені у Регулярному звіті. Комісія повідомляла, що у липні 2004 р. розпочалася робота над договором про вступ, до якого увійдуть результати переговорів. «Стратегічний папір» акцентував увагу на позиції Комісії, що охоплення положень *acquis*, опублікованих до 1 жовтня 2001 р. та наступні акти ЄС, прийняті до моменту вступу Румунії, повинні бути адаптовані до національного законодавства за спрощеною схемою. При цьому, Комісія повідомляла, що договір необхідно підписати якомога швидше у 2005 р., щоб його ратифікували усі держави-члени та він вступив у силу 1 січня 2007 р. (Communication from the Commission, 2004, 2-4).

Водночас у «Стратегічному папері» повідомлялося про рішення Комісії продовжувати моніторинг досягнень і темпів підготовки Румунії та Болгарії до вступу, а також необхідність внесення у Договір певних гарантій щодо досягнення готовності до членства. Затримки реформ і невиконання гарантій надавало Комісії підстав «рекомендувати Раді, у будь-який момент до вступу Договору в силу, відкласти передбачуваний термін вступу Болгарії та Румунії до ЄС на один рік, до січня 2008 р., за умови якщо буде будь-який ризик, що Болгарія та Румунія будуть реально не готові відповідати вимогам членства на 1 січня 2007 р. у ряді важливих сфер» (Communication from the Commission, 2004, 4). Крім того, йшлося про позицію Комісії щодо поступового входження Болгарії та Румунії в зону Євро та Шенгенську зону (після вступу) (Communication from the Commission, 2004, 5).

Переговори Румунії та ЄС щодо розділів *acquis* 22 і 31 були закриті 26 листопада та щодо розділів 6 і 24 завершилися 8 грудня 2004 р. (Evolutia negocierilor de aderare a Romaniei la UE). У календарному 2004 році (під час головування Ірландії та Голландії) були закриті останні дев'ять розділів *acquis* (3, 6, 7, 14, 21, 22, 24, 29, 31) (Evoluția negocierilor de aderare la UE). Для реалізації норм *acquis* і виконання зобов'язань, у 2004 р. в Румунії було прийнято 951 нормативний акт, з яких 188 – перенесено безпосередньо з комунітарного права (Lista actelor, 2004, 98).

Під час засідання, що відбулося 16-17 грудня 2004 р., Європейська Рада привітала висновки та рекомендації по Румунії, представлені Комісією 6 жовтня 2004 р. на розгляд Ради та Європейського парламенту. Також, Європейська Рада відзначила прогрес Румунії на шляху приєднання до ЄС і формальне закриття переговорів з усіх розділів *acquis* 14 грудня 2004 р. та висловила сподівання вітати її як члена ЄС з січня 2007 р. (Brussels European Council, 2004, 3).

Європейська Рада погодилася з оцінками і рекомендаціями Комісії щодо спроможності Румунії взяти на себе зобов'язання членства на момент передбаченого часу вступу, а також щодо необхідності моніторингу підготовки Румунії до членства і реалізацію її зобов'язань. З огляду на завершення переговорів, Європейська Рада закликала, за умови згоди Європейського Парламенту, до розробки Договору щодо вступ з метою його підписання в квітні 2005 р. (Brussels European Council, 2004, 3).

38 — У січні 2005 р. розробка проекту Договору щодо приєднання Румунії до ЄС була завершена. Опублікований у лютому 2005 р. Звіт про результати переговорів стосовно вступу Румунії та Болгарії до ЄС констатував, що станом на 14 грудня 2004 р. усі розділи переговорів з обома країнами закриті. У документі зазначалося, що «Болгарія і Румунія вступають до ЄС разом з 1 січня 2007 р.» (Report on the Results, 2005, 5) і наводився короткий опис питань за розділами *acquis* та принципи положень про перехідні періоди у відповідних сферах (Румунії стосувалися розділи 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 14, 22, 30 (Report on the Results, 2005, 5-26).

Текст і положення Договору узгоджувалися на політичному рівні 11 лютого 2005 р. і були затверджені інститутами ЄС – Радою та Комісією. Прийнята 22 лютого 2005 р. Думка (Висновок) ЄК про приєднання Румунії та Болгарії до ЄС підтверджувала виконання Румунією копенгагенських критеріїв і рекомендувала підписати Договір про вступ двох країн до ЄС з 1 січня 2007 р. Разом з тим, Думка вміщувала умову, відповідно до якої, затримка країн у виконанні взятих на себе вступних зобов'язань відтермінує їх членство в ЄС до 1 січня 2008 р. (Commission Opinion, 2005). 23 лютого того ж року Думка Комісії була адресована в Раду ЄС та Європейський Парламент. Повідомлення про прийняття Думки опубліковане в Офіційному Журналі ЄС 16 березня 2005 р. (COM documents, 2005).

30 березня 2005 р. Комітет зовнішніх справ Європейського Парламенту рекомендував Парламенту санкціонувати заяву Румунії щодо вступу до ЄС. Рекомендації Комітету щодо заяви Румунії на вступ до ЄС були опубліковані 4 квітня і обговорені 12 квітня. В них включено проект резолюції Парламенту щодо його згоди з приводу прохання Румунії стати членом ЄС (Recommendation on the application by Romania, 2005, 5). Доповідь Комітету щодо заявки Румунії, де окреслена її активність на шляху до членства, схвалювала підписання Договору про вступ у квітні 2005 р. (Report on the application by Romania, 2005, 8).

Дебати з приводу вступу Румунії та Болгарії до ЄС відновилися 13 квітня 2005 р. Були обговорені їх заяви про вступ, а також фінансові наслідки розширення (Wednesday 13 April 2005, 322-324). В результаті, щодо прохання Румунії стати членом ЄС (Romania's application to become a member of the European Union) проголосували: за – 564, проти – 59, утрималися – 41 (за аналогічним проханням Болгарії, відповідно, – 564, 59, 41). Стосовно заяви Румунії про членство в ЄС (Romania's application for membership of the EU) проголосували: за – 497, проти – 93, утрималися – 71 (за аналогічної заяви Болгарії – 522, 85, 69 відповідно) (Wednesday 13 April 2005, 335-337).

Документи, схвалені голосуванням 13 квітня, доручали Голові довести позицію Парламенту до Комісії і Ради, урядів та парламентів країн-членів ЄС та Румунії з приводу: а) визнання Парламентом прогресу досягнутого Румунією і схвалення підписання Договору про вступ у квітні 2005 р. При цьому Парламент наполягав на необхідності подальшого поступу Румунії до цінностей та стандартів ЄС, який був запорукою її вступу до ЄС (Romania's application); б) надання Європейським Парламентом згоди (дозволу) на прохання Румунії стати членом ЄС (Romania's application for membership of the EU); в) схвалення Європейським Парламентом фінансового пакету для Румунії та Болгарії, який передбачав надання їм у 2007-2009 рр. допомоги на проведення реформ та необхідних перетворень у розмірі 15 396 млн. євро з оплатою асигнувань у розмірі 9056 млн. євро (The financial implications).

Висновки. Переговори щодо вступу Румунії до ЄС, які тривали впродовж 2000-2004 рр. і передбачали дотримання нею усіх критеріїв вступу, у перші три роки продемонстрували значне відставання Румунії та Болгарії від інших країн-кандидатів (закрито 13 із 31 розділу

переговорів). З огляду на неготовність Румунії та Болгарії до членства, в першу чергу, в економічній сфері, восени 2002 р. в органах ЄС були визначені орієнтовані терміни завершення переговорів (2004 р.), підписання договору щодо вступу (2005 р.) та, власне, сам вступ (2007 р.). 13 квітня 2005 р. Румунія та Болгарія отримали згоду Європейського Парламенту на підписання Договору про вступ. 25 квітня 2005 р. в Люксембурзі Рада ЄС, беручи до уваги думку Комісії від 22 лютого 2005 р. та згоду Європейського парламенту від 13 квітня 2005 р., ухвалила рішення прийняти заявки Румунії та Болгарії на членство в ЄС і підписати відповідну угоду між ними та державами-членами ЄС в абатстві Ноймюнстер (Люксембург).

Таким чином, активізація зусиль Румунії з реалізації критеріїв вступу дала можливість закрити переговори з ЄС щодо останніх розділів 8 грудня 2004 р. і підписати, разом з Болгарією, договір про членство 25 квітня 2005 р.

40

Джерела та література:

1. 2002 Regular Report on Romania's progress towards accession {COM(2002) 700 final}/ Commission of the European Communities. Brussels, 9.10.2002 SEC(2002) 1409 // European Commission. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/ro_en.pdf. – 155 p.
2. 2003 Regular Report on Romania's progress toward accession // European Commission. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2003/rr_ro_final_en.pdf – 133 p.
3. 2004 Regular Report on Romania's progress towards accession {COM(2004) 657 final}/ Commission of the European Communities. Brussels, 6.10.2004 SEC(2004) 1200 // European Commission. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_ro_2004_en.pdf. – 103 p.
4. Addendum (iulie – august 2003) la Raportul 2003 asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană. – Septembrie 2003 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступу: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/ADDENDUM%202003%20rom.pdf. – 244 p.
5. Addendum (iulie – august 2004) la Raportul 2004 asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană. – August 2004 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării

Regionale si Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/AddendumRaportAnual2004.pdf. – 363 p.

6. Addendum (iunie – august 2002) la Raportul 2002 asupra progreselor inregistrate in pregatirea pentru aderarea la Uniunea Europeana. – Septembrie 2002 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/Addendum%202002%20RO.pdf. – 170 p.

7. Annex / Council Decision of 19 May 2003 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Romania (2003/397/EC) // Official Journal of the European Communities. – 12.6.2003. – L 145/23-39.

8. Annex / Council Decision of 28 January 2002 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Romania (2002/92/EC) // Official Journal of the European Communities. – 14.2.2002. – L 44/83-91.

9. Brussels European Council – 16/17 December 2004 – Presidency Conclusions / 16238/1/04 Rev1 // Council of the European Union. – Режим доступа: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf. – 27 p.

10. COM documents other than legislative proposals adopted by the Commission (2005/C 64/02) // Official Journal of the European Union. – 16.3.2005. – C. 64/2.

11. Commission Opinion of 22 February 2005 on the applications for accession to the European Union by the Republic of Bulgaria and Romania / Commission of the European Communities. Brussels, 22.2.2005. COM (2005) 55 final // Council of the European Union. – Режим доступа: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/05/st05/st05551.en05.pdf>. – 4 p.

12. Communication from the Commission – A financial package for the accession negotiations with Bulgaria and Romania / SEC(2004)/0160 final // EUR-Lex. Access to European Union law. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004SC0160:EN:HTML>.

13. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Road maps for Bulgaria and Romania / Commission of the European Communities. Brussels, 13.11.2002 {COM(2002) 624 final} // European Commission. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0624:FIN:EN:PDF>. – 43 p.

14. Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament. Strategy Paper of the European Commission on progress in the enlargement process {SEC(2004) 1199, 1200} / Commission of the European Communities. Brussels, 6.10.2004 {COM(2004) 657 final} // European Commission. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0657:FIN:EN:PDF>. – 17 p.

15. Continuing Enlargement. Strategy paper and Report for the European Commission on the progress towards accession by Bulgaria, Romania and Turkey {SEC(2003) 1210, 1211, 1212} / Commission of the European Communities. Brussels, 5.11.2003 {COM(2003) 676 final} // European Commission. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0676:FIN:EN:PDF>. – 43 p.

16. Council Decision of 19 May 2003 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Romania (2003/397/EC) // Official Journal of the European Communities. – 12.6.2003. – L 145/21-22.

42

—

17. Council Decision of 28 January 2002 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Romania (2002/92/EC) // Official Journal of the European Communities. – 14.2.2002. – L 44/82.

18. Evolutia negocierilor de aderare a Romaniei la UE // Ministerul Dezvoltarii Regionale si Turismului. – Режим доступа: http://www.mdr.ro/_documente/arhiva_mie/ro/relatiile_ro_ue/istoric.htm

19. Evoluția negocierilor de aderare la UE // Reprezentanța Permanentă a României pe lângă Uniunea Europeană. – Режим доступа: <http://ue.mae.ro/node/376>.

20. Lista actelor normative cu relevanță comunitară, adoptate și publicate în intervalul 1 ianuarie – 29 decembrie 2003 (în ordinea apariției în Monitorul Oficial al României, Partea I) / M. Of. nr. 1 - 941 // Ministerul Dezvoltarii Regionale si Turismului. – Режим доступа: http://www.mie.ro/_documente/armonizare/LISTA%20ACTE%202003%20final.pdf. – 98 p.

21. Lista actelor normative cu relevanță comunitară, adoptate și publicate în intervalul 1 ianuarie – 31 decembrie 2002 (în ordinea apariției în Monitorul Oficial al României, Partea I) / M. Of. nr. 1 - 965 // Ministerul Dezvoltarii Regionale si Turismului. – Режим доступа: http://www.mie.ro/_documente/armonizare/lista_acte2002.pdf. – 32 p.

22. Lista actelor normative cu relevanță comunitară, publicate în intervalul 1 ianuarie – 31 decembrie 2004 (în ordinea apariției în

Monitorul Oficial al României, Partea I) / M. Of. nr. 1 - 1283 // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mie.ro/_documente/armonizare/Anexa_decembrie_RO.pdf. – 98 p.

23. Morari C. Experience of Romania in the elaboration and implementation of the domestic policies of European Integration: Lessons for the Republic of Moldova / Cristina Morari // Centre for European Studies. Working Papers Series. – 2011. – Vol. 3, № 1. – P. 72–80.

24. Presidency Conclusions Brussels European Council 12 and 13 december 2003 / 5381/04 // Council of the European Union. – Режим доступа: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/78364.pdf. – 30 p.

25. Presidency Conclusions Brussels European Council 17 and 18 june 2004 / 10679/2/04 REV 2 // Council of the European Union. – Режим доступа: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/81742.pdf>. – 25 p.

26. Presidency Conclusions Brussels European Council 24 and 25 october 2002 / 14702/02 // Council of the European Union. – Режим доступа: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/72968.pdf. – 21 p.

27. Presidency Conclusions Copenhagen European Council 12 and 13 december 2002/ 15917/02 // Council of the European Union. – Режим доступа: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/73842.pdf. – 21 p.

28. Presidency Conclusions Göteborg European Council 15 and 16 june 2001 / SN 200/1/01 REV 1 // European Commission. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/governance/impact/background/docs/goteborg_concl_en.pdf. – 22 p.

29. Presidency Conclusions Seville European Council 21 and 22 june 2002 / 13463/02 // Council of the European Union. – Режим доступа: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/72638.pdf. – 41 p.

30. Presidency Conclusions European Council meeting in Laeken 14 and 15 december 2001 / SN 300/1/01 REV 1 // European Commission. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/governance/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf. – 34 p.

31. Prezentare Capitole de Acquis // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mie.ro/_documente/negocieri/prezentare_capitole.pdf.

32. Priorități în procesul de pregătire pentru aderarea la Uniunea Europeană în perioada decembrie 2003 – decembrie 2004 / Guvernul României, Ministerul Integrării Europene. – Noiembrie 2003. – 55 p. – p. 3-55.

33. Raport asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană în perioada septembrie 2001 - mai 2002. – Iunie 2002 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/Raport%20Anual%202002.pdf. – 318 p.

34. Raport asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană în perioada septembrie 2003 - iunie 2004. – Iunie 2004 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/Raportanualfinal2004.pdf. – 625 p.

35. Raport asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană în perioada septembrie 2002 - iunie 2003. – Iunie 2003 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/Editare%20RAPORT%20ANUAL%202003.pdf. – 468 p.

36. Recommendation on the application by Romania to become a member of the European Union (AA1/2/2005 – C6-0086/2005 – 2005/0902(AVC)) / European Parliament, Committee on Foreign Affairs. Rapporteur: Pierre Moscovici. 4.4.2005 // European Parliament. – Режим доступа: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2005-0083+0+DOC+PDF+V0//EN>. – 6 p.

37. Report on the application by Romania to become a member of the European Union (2005/2028(INI)) / European Parliament, Committee on Foreign Affairs. Rapporteur: Pierre Moscovici. 1.4.2005 // European Parliament. – Режим доступа: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2005-0077+0+DOC+PDF+V0//EN>. – 12 p.

38. Report on the Results of the Negotiations on the Accession of Bulgaria and Romania to the European Union {5859/05} / Prepared by the Commission's Departments, February 2005 // European Commission. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/result_of_neg_final_council_version_st05859_0405_en.pdf. – 26 p.

39. Romania – Key documents // European Commission. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/romania/key_documents_en.htm

40. Romania's application for membership of the EU. European Parliament legislative resolution on the application by Romania to become a member of the European Union (AA1/2/2005 – C6-0086/2005 – 2005/0902(AVC)) / P6_TA(2005)0120 // Official Journal of the European Union. – 9.2.2006. – C 33 E/414-415.

41. Romania's application to become a member of the European Union. European Parliament resolution on the application by Romania to become a member of the European Union (2005/2028(INI)) / P6_TA(2005)0119 // Official Journal of the European Union. – 9.2.2006. – C 33 E/410-414.

42. The financial implications of the accession of Romania and Bulgaria. European Parliament resolution on the financial implications of the accession of Romania and Bulgaria (2005/2031(INI)) / P6_TA(2005)0116 // Official Journal of the European Union. – 9.2.2006. – C 33 E/403-404.

43. Towards the Enlarged Union. Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries{SEC (2002) 1400 - 1412} / Commission of the European Communities. Brussels, 9.10.2002 {COM(2002) 700 final} // European Commission. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0700:FIN:EN:PDF>. – 105 p.

45

44. Wednesday 13 April 2005. Minutes. Proceedings of the sitting. (2006/C 33 E/03) / European Parliament // Official Journal of the European Union. – 9.2.2006. – C 33 E/320-402. – 322-324.

45. Казімір Р. Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шу-мана до розширення на Схід / Роберт Казімір ; пер. : І. Андрейко, А. Максимук. – Перемишль : Парламент Молоді, 2003. – 23 с. – Режим доступу: <http://www.libr.dp.ua/misc/elbibl.htm>.

References:

1. 2002 Regular Report on Romania's progress toward accession {COM(2002) 700 final}/ Commission of the European Communities. Brussels, 9.10.2002 SEC(2002) 1409 // European Commission. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/ro_en.pdf. – 155 p.

2. 2003 Regular Report on Romania's progress toward accession // European Commission. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2003/rr_ro_final_en.pdf – 133 p.

3. 2004 Regular Report on Romania's progress towards accession {COM(2004) 657 final}/ Commission of the European Communities.

Brussels, 6.10.2004 SEC(2004) 1200 // European Commission. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_ro_2004_en.pdf. – 103 p.

4. Addendum (iulie – august 2003) la Raportul 2003 asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană. – Septembrie 2003 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/ADDENDUM%202003%20rom.pdf. – 244 p.

5. Addendum (iulie – august 2004) la Raportul 2004 asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană. – August 2004 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/AddendumRaportAnual2004.pdf. – 363 p.

46 — 6. Addendum (iunie – august 2002) la Raportul 2002 asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană. – Septembrie 2002 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/Addendum%202002%20RO.pdf. – 170 p.

7. Annex / Council Decision of 19 May 2003 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Romania (2003/397/EC) // Official Journal of the European Communities. – 12.6.2003. – L 145/23-39.

8. Annex / Council Decision of 28 January 2002 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Romania (2002/92/EC) // Official Journal of the European Communities. – 14.2.2002. – L 44/83-91.

9. Brussels European Council – 16/17 December 2004 – Presidency Conclusions / 16238/1/04 Rev1 // Council of the European Union. – Режим доступа: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf. – 27 p.

10. COM documents other than legislative proposals adopted by the Commission(2005/C 64/02) // Official Journal of the European Union. – 16.3.2005. – C. 64/2.

11. Commission Opinion of 22 February 2005 on the applications for accession to the European Union by the Republic of Bulgaria and Romania / Commission of the European Communities. Brussels, 22.2.2005. COM (2005) 55 final // Council of the European Union. – Режим доступа: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/05/st05/st05551.en05.pdf>. – 4 p.

12. Communication from the Commission – A financial package for the accession negotiations with Bulgaria and Romania /SEC/2004/0160 final// EUR-Lex. Access to European Union law. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004SC0160:EN:HTML>.

13. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Road maps for Bulgaria and Romania / Commission of the European Communities. Brussels, 13.11.2002 {COM(2002) 624 final} // European Commission. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0624:FIN:EN:PDF>. – 43 p.

14. Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament. Strategy Paper of the European Commission on progress in the enlargement process {SEC(2004) 1199, 1200} / Commission of the European Communities. Brussels, 6.10.2004 {COM(2004) 657 final} // European Commission. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0657:FIN:EN:PDF>. – 17 p.

15. Continuing Enlargement. Strategy paper and Report for the European Commission on the progress towards accession by Bulgaria, Romania and Turkey {SEC(2003) 1210, 1211, 1212}/ Commission of the European Communities. Brussels, 5.11.2003 {COM(2003) 676 final} // European Commission. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0676:FIN:EN:PDF>. – 43 p.

16. Council Decision of 19 May 2003 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Romania (2003/397/EC) // Official Journal of the European Communities. – 12.6.2003. – L 145/21-22.

17. Council Decision of 28 January 2002 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Romania (2002/92/EC) // Official Journal of the European Communities. – 14.2.2002. – L 44/82.

18. Evoluția negocierilor de aderare a României la UE // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/arhiva_mie/ro/relatiile_ro_ue/istoric.htm

19. Evoluția negocierilor de aderare la UE // Reprezentanța Permanentă a României pe lângă Uniunea Europeană. – Режим доступа: <http://ue.mae.ro/node/376>.

20. Lista actelor normative cu relevanță comunitară, adoptate și publicate în intervalul 1 ianuarie – 29 decembrie 2003 (în ordinea apariției

în Monitorul Oficial al României, Partea I) / М. Of. nr. 1 - 941 // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mie.ro/_documente/armonizare/LISTA%20ACTE%202003%20final.pdf. – 98 p.

21. Lista actelor normative cu relevanță comunitară, adoptate și publicate în intervalul 1 ianuarie – 31 decembrie 2002 (în ordinea apariției în Monitorul Oficial al României, Partea I) / М. Of. nr. 1 - 965 // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mie.ro/_documente/armonizare/lista_acte2002.pdf. – 32 p.

22. Lista actelor normative cu relevanță comunitară, publicate în intervalul 1 ianuarie – 31 decembrie 2004 (în ordinea apariției în Monitorul Oficial al României, Partea I) / М. Of. nr. 1 - 1283 // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mie.ro/_documente/armonizare/Anexa_decembrie_RO.pdf. – 98 p.

23. Morari C. Experience of Romania in the elaboration and implementation of the domestic policies of European Integration: Lessons for the Republic of Moldova / Cristina Morari // Centre for European Studies. Working Papers Series. – 2011. – Vol. 3, № 1. – P. 72–80.

48

— 24. Presidency Conclusions Brussels European Council 12 and 13 december 2003 / 5381/04 // Council of the European Union. – Режим доступа: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/78364.pdf. – 30 p.

25. Presidency Conclusions Brussels European Council 17 and 18 june 2004 / 10679/2/04 REV 2 // Council of the European Union. – Режим доступа: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/81742.pdf>. – 25 p.

26. Presidency Conclusions Brussels European Council 24 and 25 october 2002 / 14702/02 // Council of the European Union. – Режим доступа: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/72968.pdf. – 21 p.

27. Presidency Conclusions Copenhagen European Council 12 and 13 december 2002/ 15917/02 // Council of the European Union. – Режим доступа: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/73842.pdf. – 21 p.

28. Presidency Conclusions Göteborg European Council 15 and 16 june 2001 / SN 200/1/01 REV 1 // European Commission. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/governance/impact/background/docs/goteborg_concl_en.pdf. – 22 p.

29. Presidency Conclusions Seville European Council 21 and 22 June 2002 / 13463/02 // Council of the European Union. – Режим доступа: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/72638.pdf. – 41 p.

30. Presidency Conclusions European Council meeting in Laeken 14 and 15 December 2001 / SN 300/1/01 REV 1 // European Commission. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/governance/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf. – 34 p.

31. Prezentare Capitoare de Acquis // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mie.ro/_documente/negocieri/prezentare_capitoare.pdf.

32. Priorități în procesul de pregătire pentru aderarea la Uniunea Europeană în perioada decembrie 2003 – decembrie 2004 / Guvernul României, Ministerul Integrării Europene. – Noiembrie 2003. – 55 p. – p. 3-55.

33. Raport asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană în perioada septembrie 2001 - mai 2002. – Iunie 2002 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/Raport%20Anual%202002.pdf. – 318 p.

34. Raport asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană în perioada septembrie 2003 - iunie 2004. – Iunie 2004 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/Raportanualfinal2004.pdf. – 625 p.

35. Raport asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană în perioada septembrie 2002 - iunie 2003. – Iunie 2003 / Guvernul României // Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. – Режим доступа: http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/Editare%20RAPORT%20ANUAL%202003.pdf. – 468 p.

36. Recommendation on the application by Romania to become a member of the European Union (AA1/2/2005 – C6-0086/2005 – 2005/0902(AVC)) / European Parliament, Committee on Foreign Affairs. Rapporteur: Pierre Moscovici. 4.4.2005 // European Parliament. – Режим доступа: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2005-0083+0+DOC+PDF+V0//EN>. – 6 p.

37. Report on the application by Romania to become a member of the European Union (2005/2028(INI)) / European Parliament, Committee on Foreign Affairs. Rapporteur: Pierre Moscovici. 1.4.2005

// European Parliament. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2005-0077+0+DOC+PDF+V0//EN>. – 12 p.

38. Report on the Results of the Negotiations on the Accession of Bulgaria and Romania to the European Union {5859/05} / Prepared by the Commission's Departments, February 2005// European Commission. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/result_of_neg_final_council_version_st05859_0405_en.pdf. – 26 p.

39. Romania – Key documents // European Commission. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/romania/key_documents_en.htm

40. Romania's application for membership of the EU. European Parliament legislative resolution on the application by Romania to become a member of the European Union (AA1/2/2005 – C6-0086/2005 – 2005/0902(AVC)) / P6_TA(2005)0120 // Official Journal of the European Union. – 9.2.2006. – C 33 E/414-415.

50

41. Romania's application to become a member of the European Union. European Parliament resolution on the application by Romania to become a member of the European Union (2005/2028(INI)) / P6_TA(2005)0119 // Official Journal of the European Union. – 9.2.2006. – C 33 E/410-414.

42. The financial implications of the accession of Romania and Bulgaria. European Parliament resolution on the financial implications of the accession of Romania and Bulgaria (2005/2031(INI)) / P6_TA(2005)0116 // Official Journal of the European Union. – 9.2.2006. – C 33 E/403-404.

43. Towards the Enlarged Union. Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries{SEC (2002) 1400 - 1412} / Commission of the European Communities. Brussels, 9.10.2002 {COM(2002) 700 final} // European Commission. – Режим доступу:<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0700:FIN:EN:PDF>. – 105 p.

44. Wednesday 13 April 2005. Minutes. Proceedings of the sitting. (2006/C 33 E/03) / European Parliament // Official Journal of the European Union. – 9.2.2006. – C 33 E/320-402. – 322-324

45. Kazimir R. Istoriya Yevropeys'koyi Intehratsiyi. Vid deklaratsiyi Shumana do rozshyrennya na Skhid / Robert Kazimir ; per. : I. Andreyko, A. Maksymuk. – Peremyshl' : Parlament Molodi, 2003. – 23 s. – Rezhym dostupu: <http://www.libr.dp.ua/misc/elbibl.htm>.